תצוה ב

א. בפסוק [1] „ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו'" מפרש רש"י: „[את האורים ואת התומים —] הוא כתב שם המפורש שהי' נותנו בתוך כפלי החשן שע"י הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו. וב' מקדש שני הי' החשן שא"א לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא הי' בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט שנא' [2] ושאל לו במשפט האורים".

וצריך להבין:

א) דרכו של רש"י לפרש פשוטו של מקרא — ולפי"ז אינו מובן הפי' כאן (ובפרט — באריכות) איך הי' החושן במקדש השני?! ועוד מוסיף טעם הדבר „שא"א לכהן וכו'"?

ב) כוונת רש"י בכ"מ לפרש תיבות הכתוב שהוא מעתיקם — ועפ"ז מה שייך כאן ביאורו „וע"ש אותו הכתב כו' שנא' ושאל לו במשפט האורים", דמקומו בפי' הפסוק ההוא?

ג) לא זו בלבד שאין מקומו כאן, אלא, אדרבה, ביאור זה בסתירה הוא למ"ש רש"י לפנ"ז: אם הוא קרוי חשן משפט (רק) ע"ש אותו הכתב, הרי בהעדר הכתב יחסר גם בענינו כ„חשן המשפט" — ונמצא שיש מקום לומר דבמקדש שני, שלא הי' או הכתב בתוך החשן, הי' הכה"ג „מחוסר בגדים", היפך ממ"ש רש"י לפנ"ז [3]?

ב. להלן בפירושו על „משפט בני ישראל" (שבפסוק זה) כ' רש"י: „דברים שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות. ולפי מדרש אגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין נק' משפט על שם סליחת המשפט".

וגם בפירושו זה קשה:

א) ב' פירושים אלו כבר אמרם רש"י לפנ"ז (בפ' זו עצמה [4] על „[חשן] משפט"), ולמה חוזר עליהם כאן עוד הפעם?

ב) בפירושו הקודם נאמרו ב' ה' פירושים בסדר הפוך (ממה שנאמרו להלן): (א) „שמכפר על קלקול הדין". ואח"כ (ב) „ד"א משפט, שמברר דבריו והבטחתו אמת כו' לשון בירור דברים שמפרש ומברר דבריו" —

הרי נוסף על הקושי מצד השינוי בסדר דבריו (המדויקים בכל פרט),

---

1) פרשתנו כח, ל.
2) פנחס כז, כא.
3) ומזה מובן שאאפ"ל דכוונת רש"י דאעפ"י שנקרא משפט ע"ש האו"ת וא"כ קשה איך הי' החשן בלא או"ת בבית שני, ועפ"ז מתרץ רש"י דהוא ציוי בפ"ע — כבמשכיל לדוד (תצוה שם, טו) — שהרי אין ענינו של רש"י ליישב הנודע לבן חמש עשרה בלמדו בגמרא (יומא כא, ב) שלא הי' האו"ת בבית שני גם אם הקושיא היא ע"פ מה שפירש במקרא, שהרי מפרש הוא פשוטו של מקרא [נוסף לזה — דלפי"ז עיקר התירוץ (שהוא ציוי בפ"ע) חסר מן הספר].

4) ומ"ש במשכיל לדוד (שם) דלפי שהוא ציוי בפ"ע בכתוב צ"ל דמ"מ אינו מעכב, אינו מובן, דא"כ מה דחקו לרש"י לומר שע"ש האו"ת קרוי משפט ושיצטרך אח"כ לתרץ דמ"מ אינו מעכב. דזה ש- נאמר ושאל לו במשפט האורים אינו הוכחה שע"ז נקרא החשן — חשן משפט.
5) כח, טו.

יש לתמוה על הסתירה הבאה בעקבות שינוי זה:

הפי' שמעמידו רש"י לראשונה — אותו תופס כעיקר פירושו, וא"כ חי־לוף הסדר — מחליף קביעות הפירוש העיקרי[6]. ומה גם שלקמן הוא מביא את פירושו השני בתור "מדרש אג־דה", ז.א. שאין פירושו זה ע"ד הפשט לגמרי כ"א בדרך "אגדה המיישבת דברי המקרא"[7] [כי מחמת הקושי ב־פירושו הראשון (שכל כולו ע"ד ה־פשט) מוכרח להביא פי' "מדרש אג־דה" שאינו ע"ד הפשט לגמרי], ובפירושו לעיל, על "חשן משפט", הביאו כפי' ראשון (ועיקרי)?!

ג. והביאור בכ"ז:

לאחר שבתחלת והמשך הפרשה מבוארים כל פרטי ואופני עשיית ה־חשן, נאמר בה כסיומה[8]: "ונשא אהרן גו' בחשן המשפט על לבו גו'" — שבזה נגמר לכאו' כל ענין החשן: אבל אח"כ ממשיך בכתוב: "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו' ונשא אהרן את משפט בנ"י גו'".

ומזה שענין האו"ת לא נכלל בפרשת החושן בין כל פרטיו, אלא בא לאחרי' כענין מיוחד לעצמו, מובן בפשטות סדר המקראות שהאו"ת אינם חלק מ־(מעשה) החשן עצמו אלא דבר הנוסף על עצם החשן[9].

ולכן לאחרי שרש"י מפרש שהאו"ת "הוא כתב שם המפורש שהי' נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו כו'", דמזה נראה שהאו"ת הנם חלק מהחשן עצמו — שלימותו של החשן קשורה בזה שנותנים בו או"ת[10] — הרי זהו בסתירה להמובן מסדר הכתובים הנ"ל.

וממשיך רש"י (ליישב קושיא זו): "ובמקדש שני הי' החשן שא"א לכה"ג להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא הי' בתוכו", דמזה מוכח שהאו"ת אינם חלק מעצם החשן — שהרי לא הי' הכה"ג "מחוסר בגדים" גם בעת שהי' החשן בלעדם.

אמנם זה עצמו דורש ביאור: מאחר "שע"י (האו"ת) הוא מאיר כו'" למה

---

6) ואין לתרץ שרש"י הקדים כאן הפי' שמשפט קאי על האו"ת לפי שבא בהמשך למ"ש לפנ"ז שע"ש אותו הכתב הוא קרוי משפט:

א) כיון שברש"י הוא ד"ה חדש "משפט בנ"י" — לכל לראש צריך לפרש תיבות אלו על פי הסדר שלהן.

ב) כיון שלכאורה אינו נוגע לפירושו באו"ת מ"ש אח"כ "וע"ש אותו הכתב הוא קרוי משפט" הו"ל לרש"י להביא גם ענין זה בפירושו על "משפט בנ"י" — ובתור פירוש שני.

7) פרש"י בראשית ג, ח. וראה שם ג, כד. ובכ"מ.

8) כח, כט.

9) ברמב"ן כאן כ' שמה שלא הזכירו בין שאר עניני מעשה החשן הוא "כי לא היו מעשה אומן ולא הי' לאומנין ולא לקהל ישראל בהם מעשה ולא נדבה כלל, אבל הוא סוד מסור למשה מפי הגבורה והוא כתבם בקדושה והיו מעשה שמים".

אמנם זה מתרץ רק מה שלא נזכרה עשיית (כתיבת) האו"ת בין שאר העשיות, אבל עדיין אינו מובן למה הפסיק הכתוב בפסוק "ונשא אהרן גו'" שמזה משמע שכבר נגמר כל ענינו של החשן ולא רק מעשה האומנין.

10) משא"כ לפי פי' ראב"ע (הובא ברמב"ן כאן. וראה ראב"ע פרשתנו כח, ו. צו ח, ג) שהאו"ת "הם מעשה אומן כסף וזהב כו' על הצורות שיעשו בעלי הכוכבים כו'" ה"ה דבר בפ"ע אלא שהי' מונח בתוך החשן כשלא היו משתמשין בו (ראה ראב"ע פרשתנו שם). אלא שלפי־רושו קשה למה לא נזכרה עשייתו וכמו שהקשה ברמב"ן (שם).

באמת לא יהיו דבר המעכב בשלימות החשן, כמו שאר חלקיו (שכ"א מהם הוא פרט המעכב בכללות ענינו של ה־חשן), ובפרט שהאו"ת הנם לכאו' ענין עיקרי בהחשן? ולכן מבאר רש"י ב־המשך דבריו: "ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט וכו'", היינו שרק ענין ה"משפט", שהוא דבר נוסף על עצם החשן, תלוי ב"הכתב" של האו"ת, אבל גוף ועצם החשן, הבגד, שלם הוא גם בלא האו"ת [11] ואין הכה"ג "מחוסר בגדים" [12].

וזהו גם הטעם שבתחילה נתפרש בכתובים הציווי על מעשה החשן עצמו וכל פרטיו, ולהורות שבזה נשלמה פרשת החושן עצמו בשלימותו, מסיים הכתוב ומבאר ענינו ותכליתו של ה־חשן: "ונשא אהרן את שמות בני גו' לזכרון לפני ה' תמיד"; ורק אח"ז בא הציווי על האו"ת שהוא "(חשן) המשפט" (דבר נוסף על עצם החשן [13]) — וענינו: "והיו על לב אהרן גו' ונשא אהרן את משפט בנ"י גו'".

ד. והנה בהתאם ובהמשך לפירושו הנ"ל בתחילת הפסוק (שמוכיח בו ש־ע"ש אותו הכתב דאו"ת נקרא "מש־פט") מפרש רש"י ג"כ — בפירושו הראשון — מ"ש להלן בפסוק "את משפט בנ"י": "דבר שהם נשפטים ונוכחים וכו'", והיינו ד"משפט" קאי על האו"ת, כפי שפי' ברישא דקרא; ומתבאר טעמו של רש"י במה שהכריע כאן שפירוש זה הוא העיקרי כי רק לפי פי' זה [14] ניתן להסביר, בכדי ליישב המשך הכתובים, שהאו"ת אינם מעצם החושן, וכנ"ל.

---

11) אבל מ"מ החשן נק' "חשן משפט" (ולא שמשפט קאי על האו"ת) אלא שנק' כן ע"ש האו"ת שבתוכו (או ע"ש פעולת האו"ת שמאיר דבריו כו', כי האותיות שבחשן הינו מאירות), ולכן יתכן שהחשן יהי' נקרא משפט גם קודם שנתנו לתוכו את האו"ת (כמפו' כאן "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים גו'"), כי זהו מעניני החשן (אלא שהוא ענין נוסף על עצם ענינו — "בגדי קודש גו' לכבוד ולתפארת" (פרשתנו כח, ב)).

12) וי"ל שרש"י אזיל לשיטתו שפי' (פרשתנו כח, ד) שחשן הוא "תכשיט כנגד הלב", וענין זה הרי אינו תלוי בהאו"ת, משא"כ לפי פי' ר"א בן הרמב"ם (פר־שתנו שם): "ואמר אבי אבא שגזרתו מן חש שטעמו מהירות התשובה אצל ה־שאלה כאורים ותומים כו'" הרי האו"ת הם חלק מהחשן ואדרבה החשן נק' על שמם.

וי"ל שגם ר"א בן הרמב"ם אזיל לשי־טתו כי פי' (פרשתנו שם, ל): "והחכמים ז"ל אומרים שהם (האורים ותומים) תוארים לאבנים כו'" (וראה תורה שלמה כאן שכ"ה שיטת הגאונים (רה"ג ורש"ג ורנ"ג — הובאו באוצה"ג ברכות ד, א). הרלב"ג בשם "רז"ל". מדרש לק"ט פרשתנו כט. וראה פי' רגמ"ה ב"ב קכב, א), וא"כ מובן שהאו"ת הם עיקר החשן ולכן נקרא על שמם. וראה לקמן הערה 16.

13) ובזה יומתק גם מה שבתחלת ה־פרשה (כשנזכר החשן בפעם הראשונה) נאמר "חשן" סתם (ואין זה מפני שמקצר שם בשמם, שהרי נאמר אח"כ "וכתנת תשבץ") — כי בתחילת הפרשה מזכיר רק עצם ענינם, ואח"כ כשמפרט מעשה החשן נק' "חשן משפט".

14) במשכיל לדוד (שם) כ' שלפי הפי' שמשפט פי' שמכפר על מעוותי הדין אתי שפיר טפי מה שהאו"ת אינם מעכבים, כי לפי' זה גם ענין המשפט (שבחשן משפט) אינו ע"ש האו"ת. אבל אינו מובן דאדרבה לפי זה צ"ל שהאו"ת הם חלק מהחשן עצמו, דמהיכא תיתי לחלק בינו לשאר חלקי החשן כיון "שע"י הוא מאיר דבריו כו'" [נוסף לזה שלפי פירושו לא יתיישבו כל הקושיות הנ"ל]. ועכצ"ל כבפנים ש־אדרבה להפי' שנקרא משפט ע"ש האו"ת מתיישב מה שאינם מעכבים, וכמשמעות ל' רש"י.

משא"כ בפירש"י לעיל ב"חשן משפט" שעדיין אין הכרח לפרש שהענין ד"משפט" קאי על האו"ת — פשוט טפי לפרש הענין ד"משפט" כפשוטו — מל' דין — מאשר לפרשו "בירור דברים" שאינו במשמעותו הפשוטה של "משפט". ולכן מקדים רש"י את הפי': "שמכפר על קלקול הדין" כי הוא העיקר בפשוטו של מקרא על אתר, ורק אח"כ (בתור פי' שני): "ד"א משפט שמברר דבריו כו'".

אמנם מטעם זה עצמו — שקשה לומר ש"משפט" פירושו "בירור דברים" ו"שהם נשפטים ונוכחים על ידו כו'", וגם כיון שהחשן נק' בשם "חשן המשפט" גם טרם שנתנו בתוכו את האו"ת[15] — אין רש"י מסתפק בפירושו הראשון (על פסוק דידן) ש"משפט בנ"י" היינו האו"ת, ומוסיף פי' שני דהחושן נק' "משפט" על שם ש"מכפר על מעוותי הדין", דלפי"ז מיושב יותר פירושו של "משפט" — כמשמעו.

אלא דמאחר שפי' זה קשה להולמו בפשטות המשך הכתובים — וכנ"ל (דא"כ למה לא כלל הכתוב ענין האו"ת בין שאר מעשי החשן) — לכן כתב רש"י, שפירושו זה השני הוא "לפי מדרש אגדה": דעם היות שבפרט א' קרוב הוא יותר לפשט המקרא — הרי לעומת זה אינו מתיישב בכללות הכתובים והפרשה כולה. ולכן מעתיקו רש"י בתור פי' שני של הכתוב.

ולפי שיטתו של רש"י מובן גם ע"ד ההלכה, איך הי' הכה"ג עובד בבית שני כשחסרו האו"ת והרי הי' מחוסר בגדים[16]? כי חסרון האו"ת אינו נוגע לעצם החשן כ"א לענין ה"משפט", ולכן

---

15) ראה לעיל הערה 11. אבל מ"מ עדיין דוחק הוא קצת.

16) ראה תוד"ה ואורים — יומא כא, ב. רמב"ם והשגות הראב"ד הל' בית ה' בחירה רפ"ד ובנו"כ שם. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"י ה"י. רשב"ם ב"ב קלג, ב ד"ה לגזבר. ראב"ע אחרי טז, ד.

ומה שלא ס"ל לרש"י וכו' (ע"ד ההלכה) כדעת הרמב"ם (שם) ש"עשו בבית שני או"ת כדי להשלים שמונה בגדים" אלא "שלא היו נשאלין בהם כו' מפני שלא היתה שם רוה"ק" — י"ל כי זהו דלא כמשמעות הגמרא (יומא שם) כי רק בנוגע לאש מבואר שם "אין מיהוה הוה סיוע לא מסייעא" אבל בנוגע לשאר הדברים משמע שלא היו כלל *. ולהרמב"ם כ' כמה מפרשים

---

*) ולדעת הרמב"ם ותוס' י"ל: (א) לאחרי שמוכרח לתרץ כן בנוגע לאש — ה"ה בנוגע לאו"ת. (ב) שבנוגע לאו"ת אין תמי' כלל לומר שהאו"ת עצמם היו, אלא שלא היו נשאלין בהן, ולכן גם המקשה ס"ד לומר כן, משא"כ בנוגע לאש שזהו היפך טבע האש ש"מסיוע לא מסייעא" ולכן מקשה מאש דוקא.

וראה במדב"ר (בהעלתך פט"ו, יו"ד) ותנחומא (בהעלתך ו) דלא חשיב האו"ת בין ה' דברים שנגנזו בבית שני, ולהרמב"ם אינו סותר (עכ"פ בפרט זה) להמבואר בש"ס שם, כי י"ל שבש"ס הכוונה שלא היו נשאלין בהם, ובמדב"ר הכוונה שמציאותם לא חסרה.

ובזה יבואר מה שבמדב"ר ותנחומא (שם) מדייק שה' דברים "נגנזו" משא"כ במקומות שנמנו האו"ת בין הה' דברים (נסמן לקמן הערה 19) נאמר רק שחסרו, כי לשון גניזה מדגיש שמציאותם הי' חסר ולכן לא חשיב האו"ת לשיטת הרמב"ם (וא"ז דומה להמבואר בגמרא בנוגע לאש דמיהוה הוה סיוע לא מסייע, ומ"מ מונה אותו בין הה' דברים גם במדב"ר וב' תנחומא הנ"ל, כי שם עכ"פ הי' ענין של גניזה בפעולת האש עצמו, משא"כ באו"ת שרק שלא היו נשאלין בהם), משא"כ "חסר" (שעכ"פ בדוחק י"ל) פי' שאינו בשלימות.

אין הכה"ג מחוסר בגדים בהעדרם, כמ"ש רש"י עצמו בפירושו [17].

(באר שבע סוטה מח, א. מרכבת המשנה הל' ביהב"ח שם. הכתב והקבלה פרשתנו כח, ל) שס"ל שאבני החשן הם האו"ת ** (כשיטת הגאונים וכו' שבהערה 12), ולכן מוכרח לומר שהאו"ת היו בבית שני אלא שלא היו נשאלין בהם.

וא"כ מובן מה שלא ס"ל לרש"י כן גם ע"ד הפשט — כי פשטות הכתובים הוא שהאו"ת לא היו אבני החשן כמ"ש "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים וגו'", ולכתב זה לאחרי כל ענין אבני החשן המבואר בכתוב לפנ"ז.

17) ורש"י אזיל לשיטתו (שהאו"ת הוא שם המפורש) גם בפי' הגמרא (יומא עג, א). וגם אזיל לשיטתו זו בפי' (שם ה, ב) ש"מלתא דלא כתיבא בהאי ענינא (דמילואים) מנ"ל (שמעכבים בימי המילואים)" ה' כוונה לאו"ת, משא"כ להסוברים שהאו"ת הם אבני החשן (ראה לעי' הערה 12 והערה ה' קודמת) הרי ודאי שמעכבים (גם) בימי המילואים. וי"ל שהמאירי שפי' שהכוונה "לבישת מכנסיים ועשירית האיפה" אזיל לשיטתו בפי' רושו (יומא עא, ב) שכ': וזהו שבבית שני אעפ"י שעשו כו' או"ת להשלים מנין הבגדים . . מ"מ לא היו נשאלין בהם מפני שלא היתה בהם רוח הקדש (עדמ"ש ה' רמב"ם בהל' כלי המקדש פ"י הנ"ל וכ' דלעיל הערה 16 שלשיטתו האו"ת הם אבני החשן). וראה גם תוס' הרא"ש ב' ר"ת ותוס' רי"ד מהדו"ק ב' רבינו ברוך ש' הכתונה ביומא (ה, ב) לפרישת שבעה.

וי"ל שרש"י והרמב"ם אזלי לשיטתם גם בפי' הגמרא (יומא עג, א) "פניו (של

**) וכדמוכח מזה שלא הזכיר בענין עשיית בגדי כהונה (הל' כלי המקדש פ"ט) את האו"ת גם לא מנתינתן בחשן. וכן מוכח בפיה"מ (סוטה פ"ט מ"ב): "ושמיר נחש חופר אבנים ובו פתחו אורים ותומים". וראה בהערה 12 שכן פי' ר"א בנו בפירושו עה"ת ומסתבר שהולך בשיטת ה' רמב"ם אביו. וראה שם עוד די"ל דאזיל לשיטתו בפי' "חשן" בשם אבי אביו.

ה. מ"יינה של תורה" בפרש"י ש' לפנינו:

מבואר בחסידות [18] שהחילוק העיקרי שבין מקדש הראשון למקדש השני (אשר משו"ז חסרו ה' דברים במקדש שני [19]) לא הי' כ"כ במדריגת גילוי האלקות שבמקדש עצמו, כי גם במקדש השני הי' גילוי בחי' בינה כמו במקדש הראשון, כ"א שעיקר החילוק הי' בהמשכת גילוי בחי' דבינה בגבולין, שבבית שני לא הי' יכולת להמשיך בחי' בינה אלא לגבי עצמו ולא בגבולין.

ולפי פרש"י כן הוא הענין גם בנוגע להחשן: החשן עצמו הי' גם בבית שני, אלא שענין ה"משפט" (שע"י נשפטים בנ"י והעולם), היינו פעולתו של החשן בעולם, ענין זה הוא שחסר אז; עצם החשן הי' קיים בשלימותו גם בבית שני [20].

הכה"ג הנשאל) כלפי שכינה", שרש"י פי' (שם ד"ה כלפי): "כלפי או"ת ושם המפורש שבתוך החשן". כי יתכן לקרוא האו"ת בשם שכינה כי הוא השם המפורש. והרמב"ם לשיטתו (שאבני החשן הם האו"ת כנ"ל) מפרש (הל' כלי המקדש פ"י הי"א) שכלפי שכינה היינו הארון.

ובזה יומתק מה שגם המאירי (שהולך בשיטת הרמב"ם כנ"ל) מפ' בגמרא (שם עא, ב) שכלפי שכינה היינו הארון כדעת הרמב"ם.

18) לקו"ת דרושים לר"ה נז, ג. סידור אדה"ז שער התקיעות רמד, ב. וראה שער האמונה ז, א.

19) יומא כא, ב. ירושלמי הוריות ס"ג ה"ב. וש"נ. שהש"ר ח, ט.

20) ומכ"ש לדעת הגאונים והרמב"ם (שבהע' 12 והע' 16) שאבני החשן הם האו"ת הרי לא היה חסרון כלל בהחשן בבית שני. משא"כ לפי דעת ראב"ע (אחרי שם).

ועד"ז הוא גם בזמן הגלות: אר־ז"ל [21] ש„חשן" אותיות „נחש" — נחש הקדמוני. ולאידך גיסא מבואר בשם ר' אפרים (מבעהתו"ס) [22], ש„חשן" בגי' „משיח". והנה בזמן הגלות (שבא מפני חטאינו — שסיבתם התגברות המשכא דחויא [23] על נפה"א) הרי ענין ה„נחש" הוא בגילוי, והחשן (בגימט'

משיח) הוא בהעלם; והיינו שישנו ה־„חשן" גם בזמן הגלות אלא שהוא נמצא בהעלם — וזאת היא עבודתינו בזמן הגלות לפענח ולגלות את החשן (בגי' משיח) מהעלמו, עד שיהי' בבחי' „חשן משפט" — שתתגלה פעולתו וענינו בעולם.

ועי"ז הנה „חשן" הוא בגי' „משיח" שגילוי החשן (בבחי' „חשן משפט") מביא לידי גילוי המשיח — ובקרוב ממש.

---

21) שער המצות וטעמי המצות להרח"ו פ' תצוה.

22) מאורי אור בערכו. תומת אנך ב־פרשתנו.

23) תניא פל"א. ובכ"מ.

(משיחת ש"פ תצוה תשכ"ו)